

Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi

Volume: 40, Winter-2018, p. (374-385)

ISSN: 1308-6200 DOI Number: 10.17498/kdeniz.399236

Research Article

Received: February 27, 2018

Accepted: July 23, 2018

This article was checked by iThenticate.

TÜRKİYE’DE AİLE YAPISININ DEĞİŞİMİNE ETKİ EDEN DİNAMİKLER¹

DYNAMICS OF CHANGES IN EFFECT FROM FAMILY STRUCTURE IN TURKEY

ДИНАМИКА ИЗМЕНЕНИЯ СТРУКТУРЫ СЕМЬИ В ТУРЦИИ

Bülent KARA*

ÖZ

Aile; anne, baba ve onların çocuklarından oluşan en küçük toplumsal kurumdur. Zamanla değişime uğrayan aile ve aile bireyleri arasındaki bağ ve yapı kültürden kültüre farklılık gösterir. Aile kurumu da bireyler gibi çevresel, biyolojik, psikolojik ve sosyal süreçlerden etkilenir. Kadınların çalışma hayatına girmesiyle aile yapısında ciddi anlamda değişimler ortaya çıkmıştır. Çalışan kadının evde geçirdiği sürenin azalmasıyla ilişkili olarak çocuklarıyla ve ev işleriyle ilgili vakti azalmıştır. Buna bağlı olarak toplumumuzda kadının görevi gibi görülen işlerin bir kısmına da erkek dâhil olmuştur.

Çalışmanın amacı Türkiye’de aile yapısının değişim ve dönüşümüne etki eden faktörlerin tanımlanmasıdır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma ile ilgili kaynak kitaplar, makaleler ve internet verileri incelenmiş, elde edilen veriler sistematik bir şekilde bütünleştirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada Türk aile yapısının değişim ve dönüşümüne etki eden başlıca dinamiklerin kadının çalışma hayatına girmesi, demografik değişim, evlenme ve boşanma, aile anlamının birey için değişmesi, teknoloji ve tüketim kültürü, toplumsal değişim, aile politikaları ve göç olduğu sonucuna ulaşılmış ve bu unsurlar açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, dönüşüm, çatışmacı kuram, teknoloji, göç, nüfus.

ABSTRACT

Family; Mother, father, and their children. The bond and structure between the family and the family members who change with time are different from the culture. Family institutions, like individuals, are affected by environmental, biological, psychological and

¹ Bu makale, Kazakistan’da sunulan uluslararası bildiri genişletilerek makaleye dönüştürülmüştür.

* ORCID: 0000-0001-6021-085X Doç. Dr. Ömer Halisdemir Üniversitesi, FEF, bkara@ohu.edu.tr

social processes. When women entered the working life, serious changes occurred in the family structure. The time for working with children and housework has been reduced in relation to the decrease in the amount of wages the working woman has spent at home. As a result, some of the jobs that are seen as women's tasks in our society are also involved in men.

The aim of the study is to define the factors affecting the change and transformation of family structure in Turkey. The qualitative research methods used in the study were the interviews with the documents. There source books, articles and internet data related to the research were examined and the data obtained were systematically integrated.

In the study the main dynamics affecting the change and transformation of the Turkish family structure have been reached and explained as the result of the woman entering the working life, demographic change, marriage and divorce, change of the family meaning to the individual, technology and consumption culture, social change, family politics and migration.

Keywords: Family, transformation, conflict theory, technology, migration, population.

АННОТАЦИЯ

Семья, это самый маленький социальный институт состоящий из отца, матери и детей. Наряду с изменениями в культуре и культурной среды, меняется сама семья и отношения между членами. На семью, точно так же как на личностей, имеют своё влияние экологические, биологические, психологические и социальные процессы. Трудовая жизнь женщин, вводит серьезные изменения в структуре семьи. Со своей стороны, трудоустройство женщины, сокращает время домохозяйки и общения с детьми. В результате чего, в нашем обществе мужчины выполняют некоторые женские дела.

Цель этого исследования является определить факторы, влияющие на изменения и преобразования структуры семьи в Турции. В исследовании были использованы документы, касающиеся исследованию, а так, же разная литература, статьи, интернет ресурсы и метод опроса. Полученные данные были систематизированы и интегрированы с итогом.

В ходе исследования была установлена, что трудовая жизнь женщины влияет на трансформацию структуры турецкой семьи. В результате чего можно объяснять такие процессы, как демографические изменения, брак и развод, значение семьи для личностей, культура технологии и потребления, социальные изменения, семейная политика и миграция.

Ключевые слова: семья, трансформация, теория конфликтов, технология, миграция, население.

1. Giriş

Toplumsal dinamikler sürecinde ailenin değişmesi kaçınılmazdır. Değişim süreci her yerde olduğu için, aile yapısı, karşılıklı sevgi, saygı, kadın ve erkek rolleri, kadın ve erkeklerin birbirlerine bakış açıları, görev ve sorumluluklar, kadının çalışma hayatına katılması, küreselleşme, tüketim kültürü, göç, demografik faktörler, sosyal ve siyasal politikalar, teknolojik gelişmeler vb. daha birçok faktör bu değişimden etkilenmektedir. Ailenin toplumsal değişim rüzgârlarından etkilendiği, biçim ve ilişki içeriğini değiştirdiği gerçeğinden yola çıktığımızda, aile ile ilgili çalışmaları gerek aile tarihi gerekse aile yapısı

zemininde kronolojik olarak irdelemek önem arz etmektedir. Çünkü toplumsal tarih çalışmalarında aile konusuna ilişkin yaklaşımları tarih penceresinden kavramak ve toplumsal değişimin izlerini bu noktadan yola çıkarak takip etmek daha geniş bir kültürel ve demografik bilgi sağlayacaktır.

Ailenin değişimi üzerinde etkili olan unsurlardan teknolojik unsur, önemle üzerinde durulması gereken bir faktördür. Bilgisayar, internet, cep telefonu, tabletler, televizyon teknolojik unsurlardan en çok akla gelenlerdir. Bunlar içinde temel oluşturacak nokta ise internet ve televizyondur. McLuhan'ın ifade ettiği 'küresel köy' zaman ve mesafeyi ortadan kaldırmaktadır.

Türkiye'de aile yapısının geçmişten günümüze dönüşüm içinde olduğu görülmektedir. Bu dönüşüme etki eden faktörler bulunmaktadır. Sanayinin gelişmesiyle birlikte kırdan kente yapılan göç hareketleri, artan işgücü ihtiyacı sonucu kadının çalışma hayatına girmesi, evlenme ve boşanma, evlilik yaşının ertelenmesi sonucuna bağlı olarak eğitim seviyesindeki artış, boşanma oranlarında eskiye göre daha fazla artışın yaşanması; boşanma sonucuna bağlı olarak bireylerin olumsuzluklarla karşılaşması, parçalanmış aileler ve arada kalan çocuklar, teknolojinin getirdiği yenilikler, televizyon, internet vb.nin hayatımıza her geçen gün daha fazla nüfuz etmesi, medyanın aile ile ilgili beklentileri değiştirmesi; aile üyelerinin birbirlerine karşı daha fazla beklenti içine girmiş olması, bireysel davranışların artmış olması, aile içinde yaşayan bireylerin birlikte geçirdikleri vaktin azalmasına bağlı olarak daha az paylaşımda bulunulması, nüfus artış oranının yavaşlaması, yaşlı bireylerin bakıma muhtaç hale gelmesi sonucu bireylerde tahammülsüzlük oranının artırmaktadır. Yapılan göç hareketleri sonucunda geniş aileden çekirdek aileye dönüşümün gerçekleşmesi, siyasi liderlerin ideolojik yaklaşımları ile orantılı olarak gerçekleştirdikleri aile politikaları ailenin dönüşümüne etki eden önemli faktörler olarak ele alınmaktadır.

Aile bireyle birlikte var olur ve aile içi ilişkilerde otorite, hiyerarşi, güç gibi unsurlar ortaya çıkar. Bu durum ise çatışmacı Marksist kuramla aile yapısının incelenmesinin temel sebeplerinden biri olmuştur. Temel toplumsal birim olan ailenin hem yapısını hem de onda meydana gelen değişimi açıklamak için farklı kuramsal yönelimler devreye girmiştir. Bu bağlamda teorik bakımdan ailenin işlevselci, çatışmacı ve sembolik etkileşimci kuramlarda farklı değerlendirmelere konu olduğunu görürüz. Aileyi toplum açısından temel bir kurum olarak gören işlevselci kuram, toplumun düzenliliği ve devami açısından diğer kurumların tam olarak karşılayamadığı fonksiyonların aile tarafından üstlenmesini önemsemiştir. Çatışma kuramcıları ise aile içi eşitsizlik ilişkilerine ve özellikle kadının erkek egemen bir yapıdaki zayıflatılmış konumuna odaklanırlar. Aile içindeki ilişkilerin sürekli olarak değişen yönüne dikkat çeken ve bundan dolayı da ailenin yeniden tanımlanması gerektiğini savunanlar ise konuya sembolik etkileşimci kuram açısından yaklaşmaktadırlar (Özkalp, 2000, 144-149).

Sosyolojik bakımdan yapılan aile tasnifleri ise genellikle sosyokültürel çevreye bağlı olarak ortaya konmaktadır. Ancak bu aile sınıflandırmalarını belli dönemlere hasretmenin de zorluğu ortadadır. Nitekim bu bağlamda çekirdek ailenin sanayileşmeye bir cevap olarak, önceki geniş aile sisteminin yerini almak üzere doğduğu varsayımı eleştirilmektedir. Ancak işlevsel bakımdan çekirdek ailenin modern dönemin ihtiyaçlarına göre geniş akraba gruplarından bağımsız bireyci bir kişiliğin oluşumuna uygun yapısı dikkat çekmektedir (Marshall, 1999: 8, 113).

Çatışma kuramcıları aile içi eşitsizlik ilişkilerine ve özellikle kadının erkek egemen bir yapıdaki zayıflatılmış konumuna odaklanırlar. Onlara göre toplumda kadınlar erkeklerin egemenliği altında istismar edilmektedir(www.jusstudies.com). Çatışmacılar

evliliği toplumdaki eşitsiz erkek egemen ilişkisinin muhafazasını temin eden bir araç olarak görürler. Ancak kabul etmek gerekir ki günümüzde artık bu bağımlılık ilişkisi, gittikçe artan sayıda kadın ev dışında çalışması daha önce kaçınılmaz görerek boyun eğdiği koşullara itiraz etmesiyle köklü bir değişim içine girmiş bulunmaktadır. Ailede çatışma erkeğin azalan gücünü içine sindirememesi kadar kadının evlilikte erkeğin gücünü paylaşmaya yanaşmamasına içerlemesi ve hatta kızarak tepki göstermesinden kaynaklanmaktadır (<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2594,s.212>).

L. Shornack, çatışma kuramı açısından ailenin ele alınışında en önemli kavramın 'güç' kavramı olduğunu belirtir. Güç kavramı uyum yokluğunu ifade eder. Çatışma kuramı toplumdaki güç ve kaynakların yönetimi konusuna odaklanır. Aile üyeleri arasındaki güç ve kaynakların yönetimi, çatışmanın kaynağını oluşturur. Bu yaklaşımda eşler arası şiddet, aile içi problemler, evlilik sorunları üzerinde durulur. Aile kurumunda bulunan otorite hiyerarşisi, eşitsizlik sistemine yol açar (Şahbudak, 2016, s.65). Aile içinde yaşanan çatışmaların sebeplerine baktığımızda 'güç' olgusu temel sebep olarak karşımızda durmaktadır. Bu noktada erkeğin kadın ve çocuklar üzerinde otorite kurması olarak görülmektedir. Erkek hâkimiyetini kabul ettirebilmek için çeşitli yollar denemektedir. Şiddet, hakaret, tehdit, psikolojik baskı bu yollardan bazılarıdır.

Marksist ekonomik çatışma perspektifinde aile kurumu düşük ücretler vererek işçi sınıfını sömüren kapitalist sistemi desteklemeye hizmet eder. Ücretsiz ev işi ve çocuk bakımını yerine getiren kadınları da bu şekilde sömürmektedir (Şahbudak,2016, s.66).Aile kurumunun fonksiyonu kapitalist sistemi besler nitelikte dizayn edilmektedir (Şahbudak,2016, s.66).

İncelediğimiz konuyla ilgili kuramlardan bize en çok çatışmacı kuramın yakın olduğunu görmekteyiz. Çünkü çatışma kuramı güç ilişkisi temelleri üzerine inşa edilmektedir. Sanayinin gelişmesi ve kapitalizmin gelişmesi bu kuramla paralel hareket etmektedir. Güçlüler her zaman güçsüzlere göre bir adım öndedir. Bu durumu aile yapısı içinde rahatlıkla görebilmekteyiz. Evdeki güçlü otorite erkektir öyle ise kadınlar ve çocuklar erkeğe bağımlı olmak zorundadır. Patriyarkal sistemde de bu anlayış vardır. Aile yapısının dönüşüme girme süreci nasıl başladı, patriyarka ve çatışmacı kuram ne şekilde etkilendi sebepleri ve sonuçlarının makalemizde incelenmesi hedeflenmektedir.

2. Kadının Çalışma Hayatına Girmesi

Sanayinin gelişmesi ve köyden kente yapılan göçle birlikte, ekonomiye katkıda bulunabilmesi için kadının da çalışma hayatına girmesi ihtiyacı doğmuştur. Kadın da artık işgücü anlamında eve katkıda bulunmaya başlamıştır. Aile yapıları ise artık kadının çalışma hayatına girmesiyle değişikliğe uğramıştır. Ancak ücret konusunda yine bir adaletsizlik göze çarpmaktadır. Çünkü kadın ne kadar çalışırsa çalışsın ücret noktasında her zaman erkeklerin gerisinde kalmaktadır. Bu da kadının yerinin ev olduğu konusunu gündeme getirmektedir. Bu düşünce yapısı ise patriyarkal (erkek egemen zihniyet) sisteme hizmet etmektedir.

Tarım toplumundan sanayi toplumuna bu hızlı değişim sürecinde kadının çalışma hayatına katılımı da aynı doğrultuda değişiklik göstermiştir. İş hayatında kadına duyulan ihtiyaç artmış aile yapısında da değişikliklere neden olmuş ve her iki eşin çalıştığı çocuklu aile sayısında artış olmuştur(www.jusstudies.com). Ancak kadının ev içindeki rollerinde bir değişiklik olmamıştır. Ev işleri ve sorumluluklar yine kadına ait olup hem evde hem de dışarıda çalışmak durumunda kalmış bu durum iş yükünü artırmıştır. (<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2594,s.220>)

3. Demografik Faktörler

Sanayinin gelişmesi, artan işgücü ihtiyacı ve ekonomik ihtiyaçlar gibi sebepler nüfus ihtiyacını da etkileyip artırmıştır. Aile kurumu da nüfus artışından etkilenmiş bulunmaktadır.

Nüfusun artışı göçe sebep olan bir faktördür. Günümüzde gelişmiş ülkelerde nüfusun yaşlanması ve azalmaya başlaması bir sorun olarak ortaya çıkarken az gelişmiş ülkelerde hızlı nüfus artışı sosyal problemlere neden olmaktadır. Demografik düşüş; ekonomik durgunluk, sosyal güvence problemleri gibi birtakım sorunlara neden olurken tarım toplumlarında gelişmenin motoru durumunda olan hızlı nüfus artışı ise; göç, ücret dengesizliği, barınma sorunu gibi sorunları beraberinde getirmektedir (Yılmaz, 2016, s.37-38).Nüfus artış hızı eskiye oranla azalmaya başlamıştır. Bu durum hayat standardının yükselmeye başlamasıyla orantılı seyir etmektedir.

1985 yılından itibaren yavaşlama trendine girmiş bulunan nüfus artış hızının 2050 yılına kadar bu azalma trendini devam ettirmesi beklenmektedir. Nüfus artış hızının yavaşlaması; eğitim süresinin uzaması, bireyselleşmenin artması, yaşam standartlarının yükselmesi gibi dönüşümleri de beraberinde getirecektir (Yılmaz, 2016, s.37-38).Bireyselleşmenin artması kişilerin bağımsızlığını kazanması noktasında olumlu olmasının yanı sıra aile için olumsuzluğu da içerisinde barındırmaktadır. Aile içinde bireyselleşme söz konusu olursa, aile bireylerinin birlikte yapacağı ortak faaliyetlerin azalması sonucunu da doğuracaktır.

4. Evlenme ve Boşanma

Araştırmalar son yıllardaki ilk evlenme yaşının arttığını göstermektedir. Eğitim seviyesinin artmasının evlenme yaşının ertelenmesinde bir faktör olduğu görülmektedir. Eğitim süresinin uzaması doğrultusunda evlilik işi ertelenmektedir.

Artık evlilik ve aile kurumunun sadece anne, baba ve çocuktan oluşmadığı; evlenmeden de çocuk sahibi olunabileceği, anne ya da baba olmadan da aile olunabileceği anlayışı bazı çevrelerde kabul görmüş bulunmaktadır.

Türkiye'de halen önemli bir sorun olmasa da nikâhsız birliktelikler, bir alternatif olarak aile kurumuna yönelik bir tehdit olarak görülebileceği gibi özellikle de çocuklar için ciddi riskler taşımakta, çocukların sağlıklı gelişimi için klasik aile kurumu en sağlıklı yapı olarak görülebilir (Kesgin, 2016, s.268). Bir diğer konu ise boşanmalar üzerinedir. Boşanma evlilik birliğinin sona ermesidir. Toplumsal değişimin aile üzerine olan etkilerinden biri de evlenme ve boşanmaya yönelik tutumların değişmesidir. Dolayısıyla evlenme ve boşanma oranları da farklılaşmıştır (Demir, 2016, s.244).Evlilik beklentilerinin ve boşanma üzerinde etkili olan önemli bir faktör daha önce de vurgulandığı gibi medyanın etkisidir. Televizyon dizileri ve filmler bu beklentileri değiştirmektedir.

Kayseri- Melikgazi RAM'da çalışan psikolog Rahmi Danişment'e göre her yıl Türkiye'de üç yüz bin kişi evlenmekte, yüz yirmi bin kişi ise boşanmaktadır. Bu oran ilerleyen yıllarda daha farklı olacaktır. Yani boşanma oranı artacaktır. Eskiye oranla kıyasladığımızda evlilik birliğinin olumsuz yönde değiştiği görülmektedir. Aslında eşler boşanarak olumsuz durumdan kurtulduğunu düşünürken, durum hiç de sanıldığı gibi olmamaktadır. Örneğin çocuk varsa arada çocuklar kalmaktadır. Onların psikolojisi olumsuz yönde etkilendiği gibi kuralsızlık (anomi), başkaldırma, isyan gibi durumlarla karşılaşmaktadır. Sadece aile yapısının değişmesiyle kalmayıp, toplumun yapısını değiştirecek temeller inşa edilmektedir.

5. Aile İçi İlişkiler

Bireylerin aile içi ilişkileri, çalışma hayatından etkilenmektedir. Bireyler çalışıyorsa eve geldiklerinde birbirlerine ayıracakları vakit azalmaktadır. Bunun yanında

eve katkı sağlamları ailenin ekonomik yükünü hafifletmektedir. Kadınların da çalışma hayatına girmesi bireylerin bakış açılarını etkilemektedir. Kadınların çalışmasını istemeyen patriyarkal zihniyetle birlikte durumu kabullenen bireylerde kadınlara karşı daha koruyucu bir tutum içerisinde girilmektedir.

Aile ile ilgili ortaya çıkan yeni olgular; aile içi ilişkilerde, eşler arasındaki görev dağılımında ve çocuklarla ilgili hususlarda da birtakım değişimleri beraberinde getirmiştir. Yapılan çalışmalar kadınların gelir getirici işlerde çalışmasının eskiye oranla günümüzde daha fazla olduğu, kız çocuklara karşı ailelerde daha koruyucu ve muhafazakar bir yaklaşımın bulunduğu, kadınların eğitim alması ve çalışması ile ilgili konularda ailelerin verdiği desteğin arttığını ortaya koymuştur. (Yılmaz, 2016, s.41). Aile içi ilişkilerde, geçmişe oranla bir değişim olduğunu, kadın ve erkek rollerinin, ev içi iş paylaşımının, bireylerin aile ile ilgili düşüncelerinin, çocuk sayısının, ideal evlilik yaşı vb. konular ile ilgili görüşlerinin değiştiğini görebiliyoruz. Bu konuyla ilgili farklı yaş gruplarına ait on beş aile ile görüşülmüş olup, onlara sorulan bazı soruları ve onların bu sorulara verdikleri cevapların derlemesini inceleyim.

- Aile Nedir? Ne Anlıyorsunuz?

Toplumun temel yapı taşı, huzur, güven, mutluluk kavramları, toplumun çekirdeği, toplumun direği gibi tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlardan ise daha çok karı koca ve çocuklardan oluşan çekirdek aile kavramına vurgu yapılmıştır.

-Ailede Kadın ve Erkeğin Rolü Nedir?

Bu sorudan bir çift hariç diğer çiftlerin hepsi kadın ve erkeğin rolleri arasında belirgin ayrım yapıp, kadının ev içi; erkeğin evin dışı yani geçim sağlama işleri olduğu görüşünde birleşmişlerdir. Bu cevaplarda bir güç ilişkisi görülmektedir. Erkek güçlü olduğu için para kazanma, kadın güçsüz olduğu için ev işlerinde çalışmayla sorumludur. Kadının aynı zamanda çocukların bakımı, annelik vb. görevleri vardır.

-Ev İşlerini Yapmak Kimin Görevidir?

Kadınların ve erkeklerin hepsi ev işlerinin -kadın çalışsa da çalışmasa da- kadının görevi olduğunu söylemişlerdir. Erkek ise evde olduğu zamanlarda eşine yardım edebilir. Kadınların bazıları eşlerinin de bu sorumluluğa ortak olmasını istemektedirler, ancak bu sadece düşünce ve dilek olarak kalmaktadır.

-Aile Bireyleri Olarak Birlikte Yaptığınız Faaliyetler Nelerdir?

Bu soruda ise cevapların zorunlu olunan durumlarda geçerli olduğunu görüyoruz. Yani alışveriş yapmak, çocuklarla ilgilenmek (pikniğe, sinemaya götürmek gibi: Çocukların bakımı yine anneye ait), eş dost ziyaretleri gibi.

-Aile İçi Şiddet Nedir? Eşiniz Size Şiddet Uyguladı mı?

Eşler şiddet deyince daha çok fiziksel şiddeti anlamaktadırlar. Verilen cevaplarda; hiçbir zaman eşinin kendisine şiddet uygulamadığını söyleyen genç çiftler yanında 'Eskiden olmuştur' diyen yaşlı çiftler de yer almaktadır. Ancak genç ya da yaşlı olsun %90'ı zaman zaman tartışma, bağırmanın (sözlü şiddet) olduğunu söylemektedirler. Bu şiddet ise daha çok erkekler tarafından kadınlara uygulanmaktadır.

-Kadın Hakları Deyince Ne Anlıyorsunuz?

Erkeklerin cevapları daha çok eşitlikçi bir haktan bahsetse de uygulamada böyle olmamaktadır. Kadınların cevapları ise sahip olmak istedikleri yönündedir. Kadınlar da erkeklerle aynı haklara sahip olmak istemektedirler. Kadın hakları diye değil insan haklarına vurgu yapmaktadırlar.

-Çocuk Sizin İçin Ne Anlama Geliyor?

Türk aile yapısında eşlerin yaşları ne olursa olsun çocuk çok değerli bir varlıktır. Ailede çocuk olmazsa o aile boş ve anlamsızdır. Yaşlı çiftlerin sahip oldukları çocuk sayısı ise günümüz genç çiftlerine göre daha fazladır.

-İdeal Evlilik Yaşı Kaç Olmalıdır?

Yine yaşlı çiftlerimiz ideal evlilik yaşının 18-20 arasında olduğunu söylerken günümüzde bu rakam artış göstermiştir. Şu anki çiftler evlilik yaşını 30'a kadar çıkarmışlardır.

-Akrabalarla İlişkileriniz Nasıldır?

Akrabalarla bağların geçmişe göre azaldığı görülmektedir. Gidip gelmeler azalmıştır.

-Gençler Nasıl Evlenmelidir? Görücü Usulü İle Mi Anlaşarak Mı?

Bu konuda genç ve yaşlı çiftlerin her ikisinin de değişken olduğu görülmektedir. Görücü usulü olsa da yine gençlerin birbiriyle anlaşması gerekmektedir. Anlaşarak evleniyorlarsa ailelerin görüşü alınmalıdır.

6. Teknoloji ve Tüketim Kültürü

Teknoloji geçmişten günümüze gelene kadar insanların ihtiyaçlarından doğmuş ve zaman içinde ilerleyerek gelişme göstermiştir. Teknolojik ilerlemeler durağan değil, her geçen gün katlanarak ilerlemektedir(Kongar,1985,s.310).

Teknoloji, insan- doğa ilişkisi sonunda doğmuş ve insan-insan ilişkisini biçimlendirmiştir (Kongar, 1993, s.310). Teknoloji son yüzyılda büyük bir hızla ve tüm dünyayı etkisi altına alacak şekilde bireylerin ve toplumların hayatına nüfuz etmektedir. Özellikle aile yapısı ve aile içi ilişkileri en çok etkileyen teknoloji ürünleri radyo, televizyon, bilgisayar, cep telefonu ve internettir(uteb.gop.edu.tr). Bu ürünlerin aileye, olumsuz etkileri olumlu etkilerinden fazla olmuştur. Aile, bireyin sosyalleşmeyi öğrendiği en önemli ilk topluluk haline gelmiştir. Sosyal ve duygusal paylaşımlar azalmış, bireyler aileden göreceği ilgi, sevgi ve desteği dışarıda aramaya başlamıştır (Çaki, 2016, s.284). Oysaki teknoloji olumlu anlamda kullanıldığı sürece hiçbir sorun çıkmamaktadır.

Teknolojik gelişmeler insanların karar alma süreçlerini de etkilemiştir. Bu bağlamda modern doğum kontrol hapları çocuk sahibi olup olmama konusuna müdahaleyi etkiler. Modern tıp teknolojisi sadece doğurganlığı sınırlama metotları geliştirmeye ilgili olmayıp aynı zamanda doğurganlığı artırma tekniklerinin geliştirilmesinde ve ortalama yaşam beklentisinin yükselmesinde de büyük ilerlemeler sağlamıştır (Çaki, 2016, s.284).Günümüzde artık ailelerin iletişimi noktasında internet, cep telefonu ve tabletlerin büyük yer kapladığını görebilmekteyiz. Çocukların ve ebeveynlerin ellerinde sürekli cep telefonu ve tabletler olması iletişimin artık bu doğrultuda olduğunu göstermektedir.

Aile içi iletişime etki eden çok önemli bir faktör olan internet yüz yüze iletişimi ortadan kaldırmaktadır. Bu durumda bireyler arası etkileşim olumsuz etkilenmektedir (Demir, 2016, s.238). Aile içinde birçok üye internetin bir şekilde rahatsız ediciliğinden yakınmaktadır. Fakat teknolojisinin aile için iletişime olan olumsuz etkisine kimse pek de karşı koyamamaktadır.

6.1. Aile Mahremiyet ve Dönüşümü

Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğünde mahremiyet kelimesi Arapça mahrem kelimesinden türetilmiş 'gizli', kamuya açık olmayan, kişisel, özel, kamusal olanın karşıtı, bireysel alana ait olan anlamlarına gelen bir kavramdır. Günümüzde mahrem kavramı dönüşüme uğramıştır. Geçmişte özel alana ait olarak kabul edilen durum ve eylemler bugün özellikle internet aracılığıyla başka insanların paylaşımına rahatlıkla sunulabilmektedir(Can, 2016, s.219-220). Sosyal paylaşım sitelerinde bile insanlar artık

yaptıkları şeyleri, gezdikleri yerleri, yedikleri yemekleri, özel günlerini, neşe, keder ve bir çok duygu, düşünce ve etkinliklerini rahatlıkla paylaşmakta ve vermek istedikleri mesajları bu yolla çevrelerindeki kişilere daha kolay ve zahmetsiz ulaştırdıklarını düşünmektedirler.

Geçmişte yasa dışı ilan edilen ve kınanan cinsel eylem ve ilişkiler bugün pek çok toplum tarafından normal kategorisinde değerlendirilmektedir. Bu durumu insanların hayatına yön veren referansların değişip temel aldıkları referansları terk ederek yeni referansları benimsemeleriyle açıklayabiliriz (Can, 2016, s.219-220). İnsanlar gittikleri yerleri, yedikleri yemekleri, eşlerinin kendilerine yaptıkları sürprizleri, çocuklarının başarılarını, ilk hallerini ve daha verebileceğimiz birçok örnek gibi sosyal medyada paylaşmaktan çekinmemekte aksine paylaşmayı kendine büyük bir mutluluk saymaktadır. Bu durum ise bize artık özel alanın insanların paylaşımına sunulabileceğini göstermektedir.

Üzerinde durulması gereken başka bir konu 'tüketim' dir. Teknoloji ile orantılı olarak ilerleyen tüketim ise ciddi boyutlarda karşımızda durmaktadır. Tüketim kültürü sadece gençleri ve çocukları değil yetişkinleri de etkisi altına almaktadır. Küreselleşme ve kapitalizmin etkisine paralel olarak ihtiyaç duyulmayan birçok eşya satın alınabilmektedir.

21.yy da ailedeki değişimleri açıklarken başvurulabilecek kavramlardan biri de tüketim kültürüdür. Özellikle çocukları ve gençleri hedef alan bir tüketim pazarı oluştuğu, pazarlama ve reklam sektörlerinin ebeveynlerden ziyade çocuklar ve gençler üzerinde odaklanmaktadır. Çocuklar ve gençler, ekonomik olarak ebeveynlerine bağımlı olmalarına rağmen ebeveynlerinin satın alma tercihleri üzerinde 'sıkılaştırıcı bir güce' sahiptirler (Çaki, 2016, s.288). Öncelikli ihtiyaçlar arasında çocukların istek ve ihtiyaçları geldiği gibi, beklentiler ve talepler noktasında da anne-babalarının satın alma yönlerini değiştirip etkilemektedirler.

7. Toplumsal Değişme

Toplumsal bir yapı olarak ailenin yapısındaki değişim toplumsalın bir parçasıdır. Aileye bağlı toplumsal yapıdaki dönüşüm, toplumsal değişimin ailedeki yansımaları çeşitli yönlerle ele almak mümkündür.

Sanal görüntü imkânlarını fantastik bir biçimde bireylerin/çocukların ayağına getiren aygıtların içinde en etkilisi ve en tehlikesi olan televizyon daha doğrusu ekran gerçekliğin yerine oturmuştur. Ekrandan gelen imaj bombardımanı bizleri gerçek dünyaya yakınlaştırmış gibi yaparak bizleri ondan uzaklaştırmaktadır (Gençtan, 2002, s.92).

19. ve 20. yüzyılın başlarında yaşanan nüfus patlaması öncelikle kitle içinde anlaşıldı. 20. yy'ın başlarında korkunç boyutlara yaklaşan kitlesel akım ve faaliyetlerin boyutu 20. yy'ın ortalarından sonra farklılık göstermeye başladı. Bir arada toplanan insanlar sembolik bilinç oluşturmaya başladılar. Bu oluşum giderek yayılan kitle iletişim araçlarının katkısıyla oluştu. Bir araya gelip toplanmış insanlar artık kitle iletişim araçlarının ve medyanın etrafına dağılmış bağımlı izleyicilere haline geldiler. Elektronik ve sosyal iletişim ağları aracılığıyla iletişim kuran kişiler günümüzde dev ve korkutucu büyüklükte ve suskun toplulukları oluşturdular. Türk ailesinin kültürel kodlarındaki değişim, siyasal yenilik ve değişim projelerinden daha çok, sanayileşme, göç ve kentleşme gibi sosyoekonomik değişim süreçlerinden etkilenmiştir. Bu süreçte nüfusun kentleşmesine bağlı olarak geleneklerde, örf ve adetlerde başlayan bir sarsıntılı değişmeden söz edilebilir. Sosyoekonomik ve kültürel dönüşüm projesi olarak modernite, ailenin normatif değişikliğinin nedenidir. Aile kentsel mekânın durumuna göre yapısal bir değişikliğe-küçülmeye uğramış, gecekondu bölgelerinde geleneksel ile modernin karışımı dayanışmacı bir aile tipi (geçiş) ortaya çıkmıştır. Sosyoekonomik ve kültürel değişimlerin yaşandığı kentleşme sürecinde aile içi ilişkiler ve roller sistemi de değişmekte, mesela baba giderek

çocuklarından soyutlanmakta çocukların babalarını yeterince tanıma imkânları azalmaktadır.

Geleneksel aile yapısında kadın ve erkeğin aile içi ve dışı rolleri içselleştirildiğinde bir rol karmaşasına yol açmayacak şekilde ana hatlarıyla belirlenmiştir. Rol karmaşasının ortaya çıkmamasında büyük ölçüde kadın ve erkeklerin birbirini tamamlayıcı farklı dünyalar olarak görülmesi ve kabul edilmesi belirleyicidir. Toplumsal değişme süreci aslında geleneksel temellere sahip aile yapısında yeni ilişki ve etkileşim kalıplarını eklediği için gerilimli çelişkilerin yaşanmasına yol açmaktadır. Geleneksel aile yapısının üzerine eklenen yeni aile ilişkileri ve etkileri, aile bireylerinin yaşadıkları rol bocalamaları nedeniyle ciddi sosyo psikolojik sorunlara yol açmaktadır.

7.1.Aile Kavramının ve Anlamının Dönüşümü

Kentleşme ve sanayileşmenin getirdiği süreçle aile kavramı dönüşüme uğramıştır. Yaygın kaniya göre tanımlanan, anne-baba ve çocuklardan oluşan ebeveyn-çocuk temelli çekirdek aile kavramına tekabül etmektedir (Sarı, 2016, s.92-93). Zamanla Türk aile yapısı ağırlıklı olarak geniş aileden çekirdek aileye dönüşmüştür.

Modern toplumlarda çekirdek ailelerde kadın ve erkeklerin rol ve sorumlulukları da geniş ailelerdeki kadar keskin değildir. Örneğin çekirdek ailede kadının ev dışında çalışıp para kazanması ya da erkeğin ev içi işlerde kadına yardımcı olması beklenen ve normal karşılanan bir durumdur (Sarı, 2016, s.93).Farklı görüşler olmakla birlikte aile, çekirdek aile, geniş aile kavramları farklı tanımlanmaktadır.

Başka bir görüş ise artık çekirdek ailenin de parçalandığı ya da küçüldüğü yönündedir. Tek ebeveynli aileler ya da çocuksuz çiftler de yaygınlaşmaktadır. Çekirdek aile üyeleri dışarıda daha çok vakit geçirmekte, aile içi paylaşımlar azalmaktadır. Evde geçirilen vakitlerde ise kitle iletişim araçları ve sanal alemde geçirilen vakitler aile içi paylaşımların önüne geçmektedir. Ailenin gitgide kamusal alan haline gelmesi ve özel alan olmaktan çıkması ailenin bir diğer dönüşen yüzüdür (Sarı, 2015, s.94). Burada ailenin özel alandan çıkıp genel-kamusal alana dönüşerek parçalanıp küçüldüğü ve özelini yitirdiğine vurgu yapılmaktadır.

Başka bir bakış açısına göre hızlı kentleşme sonucu ev içi rol ve sorumlulukların kadın ve erkeğe dağılması yönünde olmuştur. Bu durumda kadın ve erkeğin birbirine olan bağımlılıkları da azalmış olup, boşanma oranları da artış göstermiştir. Yine bireycilik artmış bireyler birbirinden kopuk olarak yaşamayı tercih etmiştir. Bu durum da ailenin dönüşen başka bir yüzüdür (Sarı, 2015, s.94-95).Günümüzde çekirdek aileler ebeveynleriyle bağlantılarını koparmayıp birbirlerine gidip gelmektedirler. Çocukların bakımında büyüklerden yardım alınmaktadır. Bu durum çalışan anneler tarafından tercih edilmektedir. Bazen büyükler gelip çocuklarının yanlarında kalmaktadır. Bu ise Sezal'ın belirttiği gibi aile dönüşümünde bağlantılı çekirdek aile formuna benzer.

Türkiye’de çekirdek aile hâkim aile yapısı olmaktadır. Fakat bizdeki çekirdeklik yoğun bitişiklik ve akrabalık bağları içerisindedir. O nedenle Batı tipi bağımsız çekirdek aile değiliz, bağlantılı çekirdek aile olarak nitelenebiliriz. Bağlantılı Çekirdek Aile Formu: Geniş aileden çekirdek aileye dönüşümün en iyi gözlenebildiği bir aile formu olarak izah edilebilir.(Sarı, 2015, s.95).

8. Göç

Aile yapısının değişimine etki eden en önemli faktörlerden biri yaşanan göçlerdir. Göç olayı elbette keyfi olarak yapılan bir eylem değildir. Bu noktada ihtiyaçlar etkili olan sebeplerdendir. Nüfus artış hızı, sanayileşmenin getirdiği işgücü ihtiyacı gibi sebeplerden dolayı insanlar evlerini geçindirebilmek ve daha refah bir hayata kavuşabilmek amacıyla köylerden kentlere doğru yer değiştirmekte yani göç etmektedirler.

Türkiye'de 1950'li yıllarda başlayan sanayileşme sürecine paralel olarak toplumsal bir takım değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerin en önemli nedenlerinden biri ise kırsal göçtür. Kırsal göçün aile üzerine etkisi özellikle kendisini kentsel bölgelerde göstermektedir(www.jusstudies.com). Aile fertleri arasındaki sosyal ve ekonomik ilişkiler azalmış, çekirdek aile tipi hatta bireysel yaşam tipi fertler arasında tercih edilmeye başlanmış, aile içi şiddet ve çocuk işgücünün çalıştırılma yoğunluğu artmış, geleneksel Türk aile tipi yerine birbiri ile daha az hiyerarsik ve geleneksel ilişkiler içindeki aile tipleri ortaya çıkmış ve kadının aile içindeki rolü ve fonksiyonu çalışma hayatına katılımı ile değişmeye başlamıştır (<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2594>, s.216).

Yaşanan göçler ailelerin gittikleri yerlere uyumu noktasında kendisini göstermektedir. Uyum ve alışma sürecinde bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu zorluklar ve yaşanan süreç nihayetinde aileleri etkilemektedir.

Terör ve savaş gibi nedenler de göçü zorunlu kılan bir diğer etmen olmuştur. Göç edilen yerde var olan kültür ilk göç eden kuşakla onların çocukları olan ikinci kuşak arasında kültür ve değer farklılıklarına yol açmış bu da kültür çatışmasıyla birlikte aile içi çatışmalara neden olmuştur(Ekici,2014 s.220).

9. Aile Politikaları

Siyasi iktidarın siyasi ve ideolojik pozisyonuna göre aile politikaları yön kazanabilir. Örneğin muhafazakâr bir iktidar, geleneksel (büyük ya da çekirdek) ailenin korunması ve yaygınlaştırılmasına yönelik politikalar izlerken, liberal bir iktidar daha çok kadın-erkek eşitliğine odaklanacak, yeni aile formlarını problem olarak algılamayacak ve hatta onları koruyucu yasalar ve politikalar üretecektir (Çaki, 2016, s.292). Bu durum ise ailenin yapısını, gelecekte nasıl olacağını etkileyecektir. Günümüzde aileye yönelik sosyal politikalar da bu siyasi ideolojilerden etkilenmekte ve faaliyetlerini o doğrultuda yürütmektedir.

SONUÇ

Çatışmacı kuramcıların belirttiği şekilde ailedeki kadının çalışma hayatına girmesiyle erkeğin gücünde bir sarsılma yaşanmıştır. Buna karşın aile ekonomik yönden ele alınınca kadının aileye sağladığı katkı olumlu olmuştur.

Çalışan kadınların ev işleri ve sorumlulukları yine kadına ait olup hem evde hem de dışarıda çalışmak durumunda kalmış bu durum iş yükünü artırmıştır. Çalışma hayatında aktif rol alan kadınların, çift vardiya olarak çalıştıkları ve buna ek olarak yorulmaları bireysel sorun olarak görülse de aile içi sorunlara neden olmuştur(Karay,1981,s.89).

Kadınların çalışma hayatına girmesiyle aile yapısında ciddi anlamda değişimler ortaya çıkmıştır. Çalışan kadının evde geçirdiği sürenin azalmasıyla ilişkili olarak çocuklarıyla ve ev işleriyle ilgili vakti azalmıştır. Buna bağlı olarak toplumumuzda kadının görevi gibi görülen işlerin bir kısmına da erkek dahil olmuştur. Aile içindeki rol değişimleri çocuklarda da ortaya çıkmaya başlamıştır. Evdeki büyük çocuklar küçüklerine abla veya ağabeylik yerine ebeveynlik yapmaya zorunlu bırakılmışlardır. Bu gibi değişimler zamanla geleneksel aile yapısından uzaklaşılmasına sebep olmuştur.

Eğitim süresinin uzamasına bağlı olarak ailede olumlu anlamlar meydana gelmekte ve bun bağlı olarak yaşam standartları yükselmektedir. Ancak bireyselleşmenin artması ise, aile içi paylaşımın azalması anlamına geleceği için olumsuz sonuç doğuracaktır.

Öncelikle kırdan kente yapılan göç hareketlerine baktığımızda insanlar değişik bir ortama girince önce bir farklılık yaşamakta ve sonra uyum sağlamaya çalışılıyor. Aile yapılarında da aynı şey görülmektedir. Geniş aileden çekirdek aileye doğru dönüşüm yaşanmaktadır. Tek kişilik ya da iki kişilik ailelere doğru bir geçiş de görülebilmektedir.

Kentte yaşanan uyum sorunları, kadının çalışma hayatına girmesi, büyüklerin yalnız kalması gibi olumsuzluklar karşısında aile içi ilişkilerde mutsuzluklar yaşanmaktadır. Bu da beraberinde boşanmaları getirmektedir. Evlenme ve boşanma sayısında da hızla artışlar yaşanmaktadır.

İlk evlenme yaşının artmasında eğitim seviyesi ve farkındalık etkindir. Bunlar olumlu özelliklerdir. Ancak evlenmeden birlikte yaşama ya da nikahsız birlikteliklerin sayısında artış görülmektedir. Bunda medya ve internetin etkisi büyüktür. Teknolojik gelişmeler tüketim kültürü evlenme ve boşanmaları etkilemektedir.

Bu çalışma kapsamında farklı yaş gruplarından oluşan on beş aile ile görüşülmüştür. Kadınların ve erkeklerin rollerinde değişim görülmemekle birlikte eskiye oranla; kadının çalışma hayatına girmesiyle, rollerin paylaşımında ortak hareket edilmektedir. Aile yapısı değişmekle birlikte bazı değerlerin hala korunduğunu yaşatıldığını görebilmekteyiz. Çocuğun aile için anlamı, annelik rolü, kadına verilmesi gereken değer, bunlardan bazılarıdır. Yapılan görüşmelerde varılan başka bir sonuç ise evlenme yöntemi konusunda; kısmen görücü usulü, kısmen anlaşarak noktasında olmuştur. Ancak her ikisinde de ortak olan yine gençlerin birbirini görüp anlaşmaları olması gerektiğidir. Çünkü eski sistemin tanımadan evlenmenin yanlış olduğu anlaşılmıştır.

Siyasi iktidarın aile ile ilgili ideolojik görüşü ve aldığı kararlar, aile yapısını etkilemektedir. Bu durum ise ailenin yapısını değiştirecek olan bir unsurdur.

Sonuç olarak toplum ve aile yapısı değişimden etkilenen, onu etkileyen unsurlardır. Türk aile yapısında değişim ve dönüşüme etki eden unsurlar; kadının çalışma hayatına girmesi, demografik değişim, evlenme ve boşanma, aile içi ilişkiler, teknoloji ve tüketim kültürü, toplumsal değişme, aile politikaları ve göçtür.

KAYNAKÇA

ALTINTAŞ İ. (2008): Dış Göç ve Din, İstanbul, Değerler Eğitimi Merkezi yayınları.

CAN, YÜCEL,(2016), *Aile, Mahremiyet ve Mahremiyetin Dönüşümü, Aile Sosyolojisi* (Edt. Prof. Dr. Nazmi Avcı, Doç. Dr. Erdal Aksoy), İstanbul, Lisans.

ÇAKI, F, (2016), *Ailedeki Değişimlere Etki Eden Faktörler, Aile Sosyolojisi*(s.284).

(Ed. Prof. Dr. Nazmi Avcı, Doç. Dr. Erdal Aksoy), (2016),*Aile Sosyolojisi*, İstanbul, Lisans Yayıncılık.

ÇAKI, F,(2016), *Başlıca Aile Politikaları. Aile Sosyolojisi*,(Ed. Prof. Dr. Nazmi Avcı, Doç. Dr. Erdal Aksoy), İstanbul, Lisans.

ÇAKI, F,(2016), *Küreselleşmenin Etkileri. Aile Sosyolojisi*,(Ed. Prof. Dr. Nazmi Avcı, Doç. Dr. Erdal Aksoy), İstanbul, Lisans.

ÇELİK C. (2002): Şehirleşme ve Din, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları

DEMİR, S.A, (2016), *Dünyada ve Türkiye’de Boşanma. Aile Sosyolojisi*,(Ed. Prof. Dr. Nazmi Avcı, Doç. Dr. Erdal Aksoy), İstanbul, Lisans.

DEMİR, S.A, (2016), *İletişim Problemleri, Aile Sosyolojisi*, ,(Ed. Prof. Dr. Nazmi Avcı, Doç. Dr. Erdal Aksoy), İstanbul, Lisans.

EKİCİ, F.Y, (2014), *Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi*, The Journal Of Academic Social Science Studies.

GENÇTAN, E, (2002), *Hayat*, İstanbul, Metis Yayınları.

- Gül Aktaş, “Türkiye’de Aile Sosyolojisi Çalışmalarına Genel Bir Bakış”,
Sosyoloji Konferansları Dergisi, Sayı 52, 2015, s.422.
- ÖZKALP E. (2000): Sosyolojiye Giriş, 10. Baskı, Eskişehir, Anadolu
Üniversitesi Yayınları.
- KESGİN, B, (2016), *Evlilik ve Çocuk Sahibi Olmak: Günümüz Dünyasında
Değişen Anlam ve Biçimler*. B. KESGİN, *Aile Sosyolojisi*, (Ed. Prof. Dr. Nazmi
Avcı, Doç. Dr. Erdal Aksoy), İstanbul, Lisans.
- KONGAR, E, (1993), *Kurumsal Önergeler. Toplumsal Değişme Kuramları ve
Türkiye Gerçeği*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- MARSHALL G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü, çev. O. Akinhay, D. Kömürcü,
Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- SARI, Ö, (2016), *Aile Kavramının ve Anlamının Dönüşümü. Aile Sosyolojisi*,
(Ed. Prof. Dr. Nazmi Avcı, Doç. Dr. Erdal Aksoy), İstanbul, Lisans.
https://www.tavsiyedyorum.com/psikolog_18662_rahmi_danishment.htm